

GYURÁCZ FERENC

PÁVEL ÁGOSTON TUDOMÁNY- SZERVEZŐI TEVÉKENYSÉGE A VASI SZEMLÉBEN

EGY DEFINÍCIÓ

Sokszor tárgyalt, viszonylag jól feldolgozott témát kaptam e konferencia szervezőitől. A mára jelentősre duzzadt Pável-irodalom számos fontos írása egészében vagy részben a *Vasi Szemle*-szerkesztővel is foglalkozik.¹ Alábbi, szükségképpen vázlatos összefoglalóm megállapításaiba ezek eredményei is beépültek.

Gondolhatnánk, a tudományszervezés fogalma önmagát magyarázza, s ez így is van. Az e tárgyban értekezők általában nem vesztegetnek szót és energiát a meghatározására. S ha itt egy – távoli szakterületről hozott, de az általánosíthatóság igényével megfogalmazott – meghatározást idézek bevezetésként, annak elsődleges oka, hogy a meghatározás harmadik kiemelendő eleme közvetlenül témánkhoz vezet, aláhúzza fontosságát:

A *Hadtudomány* című szakfolyóirat szerzője írja:

1. „A tudományszervezés alapvető feladata a különböző szervezeti szinteken felmerülő igények és a lehetőségek összhangjával biztosítani a tudományos tevékenységek eredményes megoldását. A tudományos tevékenységet a tudományszervezők mellett tudományos testületek (tanácsok, bizottságok) segítik.”

2. „A rendszer legfontosabb eleme a tudományos kutatás, amelynek alapvető célja új tudományos eredmények elérése.”

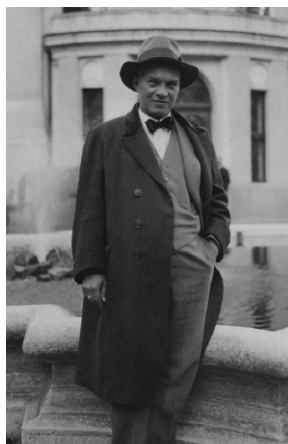
3. „A tudományszervezők legfontosabb feladata a tudományos eredmények hasznosítása, eljuttatása a felhasználókhöz.”²

1 Többek között: S. PÁVEL Judit: Jubileumra. In: *Vasi Szemle*, 1964. 1. sz. 4–12.; KISS Gyula–TAKÁCS Miklós: Pável Ágoston (1886–1946). In: *Vasi Szemle*, 1966. 2. sz. 205–225.; NAGY Éva: A Vasi Szemle első tizenegy éve. In: *Vasi Szemle*, 1993. 1. sz. 4–6.; GONDA György: Pável Ágoston a közéleti ember és a tudományszervező. In: *Vasi Szemle*, 1987. 1. sz. 67–72.

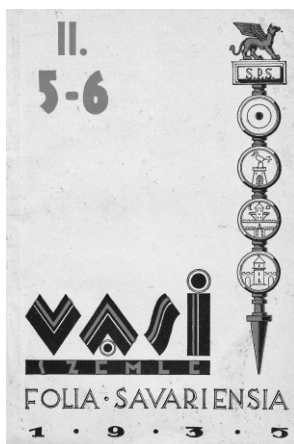
2 TÖRÖK Lajos: A tudományszervezés rendszere. In: *Hadtudomány*, 1998. 3. sz. (szeptember)

A VASI SZEMLE LÉTREJÖTTÉHEZ VEZETŐ NÉHÁNY TÉNYEZŐRŐL

A dualizmus kori fejlődésnek köszönhetően Szombathely népessége megtöbbszöröződött, oktatási és kulturális infrastruktúrája széleskörűen – ha nem is teljes körűen – kiépült. A 2000-es évek elejéig szoktuk emlegetni, hogy két nagy hiány volt-van ebben a struktúrában:

Pável Ágoston és a Vasi Szemle...

a színház és az egyetem. A XX. század elejére nézve ez sem teljesen igaz – mert állandó színházterület ugyan nem volt, de jó ideig volt színházépület, a felsőfokú oktatást pedig a papi szeminarium és – ahogy Gál József egy tanulmánya felhívja a figyelmet – a Jegyzőképző is képviselte.³

Ha egy madártávlati pillantást vetünk a megkisebbitett ország térképére, akkor azt látjuk – és ez természetes –, hogy elsősorban az ország szélein alakultak ki vagy erősödtek meg a vidéki szellemi központok, Budapest közelségében ez

kevésbé volt jellemző, hiszen ott könnyebben kapcsolatot lehetett tartani a szellemi élet országos központjával. Szombathelyről kicsit nehezebb volt. Így az önszerveződés és önálló kulturális élet igénye erősebb lehetett. Ezt Szombathelyen számos kulturális célú szerveződés jelezte, melyek közül a legerősebb és a kormányzati szervek által is támogatott a Vasvármegyei Kultúregyesület lett, amely a múzeumot is létrehozta és működtette.

A tudományos tevékenység első számú színtere és szervezője a múzeum lett ebben az időben, a másik pedig a püspökség és kapcsolt intézményei, így például a szeminarium. Hozzájuk kapcsolódott néhány másutt tevékenykedő személy, mint pl. Tóth János építész, városi főmérnök. Mindez összességében 10–12 embert jelentett, de közülük is kiemelkedett szervezőképességével és ambíciójával a fiatal Benda László (ekkoriban lett dr. Bendefy László) geológus és történész, a baltavári őslénytani feltárások vezetője és – dr. Pável Ágoston. A múzeum a 20-as évek második felében megjelentette évkönyvét, állandó anyagi forráshiánnyal küszködve, majd pedig az említett agilis csoport, kemény mag megszervezte a Vasvármegyei Múzeumok Barátainak Egyesületét (VMBE), hogy a Kultúregyesületben meglévő akadályokat kikerülve megteremtse egy tudományos folyóirat működtetésének pénzügyi feltételeit.⁴

A folyóirat-szerkesztés hatékonyságának általában jót tesz, ha egy kézben összpontosul. Munkatársakra, tanácsadókra óriási szükség van, nélkülük sem elég szakszerűen, sem

3 GÁL József: Kulturális élet Szombathelyen a kiegyezéstől a II. világháborúig. In: Fábíán Gyula emlékezete. Szerkesztette Kőbölkiti Katalin. Kiad. a Bezsenyi Dániel Könyvtár és a Savaria Múzeum. Szombathely, 2007. XI. old.

4 A témához pl.: LŐCSEI Péter: A Vasi Szemle indulása. In: Vasi Szemle, 2008. 6. sz. 645–661.

elég demokratikusan nem tudna működni, de szükség van egyvalakire, akinek megvan a kellő ambíciója és – ahogy manapság gyakran mondják – a megfelelő víziója is arról, hogy milyennek kell lennie annak a produktumnak, amely éppenséggel az idők méhéből a napvilágra készülődik.

A *Vasi Szemle* alapítását elhárítózók között két olyan személyiséget látunk, akikben megvolt a szükséges energia, ambíció és tudás – Bendefy és Pável –, de közülük csak Pável Ágostonban volt meg a megfelelő „vízió”, kitartás és együttműködési készség is a folyóirat működtetéséhez. Pável ezekkel a tulajdonságokkal ideális szerkesztő egyéniség volt. Az első két folyóiratszám (*Folia Sabariensia* címmel) még Bendefy szervezői munkájának gyümölcse volt, de aztán Pável vette át a folyóirat irányítását.

Pável ismerői kimondva-kimondatlanul egyetértenek abban, hogy bármily sokféle tevékenységet folytatott, élete fő műve – a könyvtár megszervezése mellett – alighanem a *Vasi Szemle* lett.

(Itt bátorkodom megemlíteni, hogy miután 1983-ban Szombathelyre, a múzeum néprajzi osztályára kerültem, és megismerkedtem Pável munkásságával, mindent elolvastam, ami tőle és róla fellelhető – a szlovén szövegek kivételével. Kíváncsi voltam a

titkára: arra, hogy az ifjúkorában egyetemi karrierre készülő Pável Ágoston milyen külső-belső küzdelmek árán értette meg, hogy mi az ő feladata a világban. S amikor ez megtörtént – majdnem negyvenéves korára, a 20-as évek közepére –, akkor kezdődött legjelentősebb alkotói korszaka, amelynek legfontosabb eredménye a *Vasi Szemle*.)⁵

Ha most már a folyóirat – s ezáltal Pável – tudományszervezői munkájának lényeges vonásait akarjuk kiemelni, akkor szükségképpen szubjektív lesz a lista:

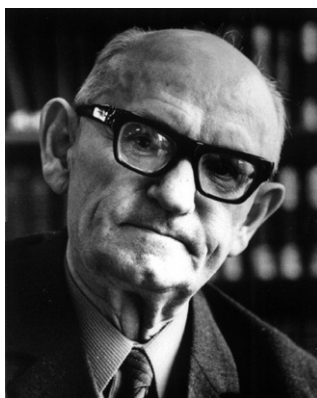
1. Amit először is meg kell említeni: állandó, ötletes és végül is sikeres küzdelmet folytatott a *lap anyagi alapjainak megteremtéséért*. Ha csak a Kultúregyesület minden tagja előfizetett volna, akkor már nem lett volna kérdéses a megjelenés, de ez a dolgok szokványos alakulásának megfelelően, nem így történt. (Feltételezhető, hogy közülük sokan úgy gon-

5 Vö.: GYURÁ CZ Ferenc: Pável Ágoston útja. In: *Életünk*, 1986. 9–10. sz. 855–861. és in: GYURÁ CZ Ferenc: Személyes ügyeim. Magyar Nyugat Könyvkiadó, Vasszilvágy, 2009. 25–42. (A Magyar Nyugat történeti kis-könyvtára, 10.)

Az első szám, 1933.

dolták, hogy nekik ingyen jár a lap.) A tényleges előfizetéseket Pável rendszeresen megköszönte, és különösen hálásan mondott köszönetet a felülfizetéseikért. Tiszteletdíjat nem tudott fizetni, ehelyett 25–25 db különlenyomatot juttatott a szerzőknek a saját írásukból. Ezzel együtt is csak nehezen tudta kihozni a négyíves tomosokat, gyakoriak voltak az összevont lapszámok.

*Öt markáns arcél a szombathelyi kultúrából: dr. Bendefy László (1904–1977),
dr. Géfin Gyula (1889–1973), Tóth János (1899–1978), Almásy László (1895–1951),
Bárdosi Németh János (1902–1980)*

2. Mozgósította személyes, szakmai és baráti kapcsolatait, és ettől függetlenül is igyekezett megerősíteni a folyóirat rangját jelentős, a megyén kívül is ismert nevekkal, Bátky Zsigmond néprajzkutatótól Beke Ödön nyelvészen át Fettich Nándor régészig.

3. Ismerte a megyében, elsősorban Szombathelyen rendelkezésre álló potenciális szerzőgárdát, tudta, ki miben erős, mely témákkal foglalkozik. Részrehajlás nélkül igyekezett mindenkit bevonni, kizárólag a munka szakmai színvonalára figyelt, nem pedig mellékes vagy személyes szempontokra.

4. Az alapítók már a folyóirat indulásakor megfogalmazták céljukat, mai szóval a küldetésnyilatkozatukat, melynek lényege az volt, amit ma is érvényesnek fogadunk el: Vas megye és környékének tudományos és kulturális megismerése és szolgálata a legtágabb értelemezésben. Ennek a célnak a megvalósítására a nagy műveltségű Pável Ágoston a legalkalmasabb személy volt, mert érdeklődése számos szakterületre kiterjedt, több nyelvben is otthonosan mozgott, a magyar nyelvet pedig szépirodalmi szinten ismerte és művelte. Ez a folyóirat igényes nyelvi színvonalán mindvégig megmutatkozott.

5. Azt persze nem mondhatjuk, hogy ne lettek volna preferenciái, akár a tudományok között is. Az általa szerkesztett évfolyamok áttekintése során láthatjuk, hogy azért elsősorban filológus volt ő, legnagyobb figyelemmel az irodalom, a nyelvészet és a néprajz témaköreinek hódolt, ezekhez tudott leginkább hozzájárulni, ezeket művelte maga is. És ez, tekintettel a hagyományos paraszti társadalom felbomlásának folyamatára, s ennek folytán a sokat emlegetett huszonnegyedikóra-effektusra – abban a korban indokolt is volt. Sokok kisebb közleménye mellett ő maga egyetlen hosszabb tanulmányt közölt saját lapjában, az is elsősorban néprajzi jellegű, az *Őrségi képek* címűt.⁶ (Bár éppenséggel nem a szó hagyományos értelmében néprajzi munka ez, ahogy arra a kultúrantropológus Illés Péter érdekes elemzése rávilágított néhány évvel ezelőtt.⁷)

6. Az egyszemélyi vezetés ellenére Pável mestere volt annak, hogy sokakat tegyen érdekeltté a közös sikerben. Vas megyében körzeti képviselőket nevezett meg, akiknek nevét feltüntette a lap impresszumában, és már 1936-tól kezdődően meg-megújuló kísérleteket tett arra, hogy több megye lapjává tegye folyóiratát. 1939-ben Veszprém megyével megállapodásra is jutott, és 1940 elején *Dunántúli Szemlére* változtatta a címet, és feltüntette a Veszprém megyei szerkesztőbizottságot, köztük Dömötör Sándort, aki az egyik legszorgalmasabb munkatársa lett, és pár évvel később utódja is a múzeum élén. Az 1941-től szereplő Zala megyei szerkesztőbizottságban kezdettől ott találjuk Pehm József apátplébánost, egyháztörténészt. (Az 1944-es évfolyamban már Mindszenty József néven és a Veszprém megyei szerkesztőbizottságban, hiszen ekkor már veszprémi püspök volt.)

7. Ennek kapcsán megemlítem, hogy Pável mestere volt a különböző világnézetű emberek közös nevezőre hozásának is. Az általa képviselt keresztény humanizmus sosem jelenik meg jelszó-szerűen, mert a fő cél az volt, hogy mindent összefogjon, ami érték, ami a közösség hasznára lehet. Maga a közösség is legtöbbször elvontan jelenik meg, az azonban nagyon is konkrét, amit Illyés úgy nevezett meg Pávelről szólván, hogy ő „két nép hú fia” volt. Szinte lenyűgöző, ahogy ez a kétféle húség megjelenik az ő munkásságában. A *Vasi Szemlé*ben állandóan napirenden tartja az elcsatolt Nyugat-Magyarország (Őrvidék, Burgenland) magyarságának ügyét, a mára eléggé elfeledett Polány Istvántól egész sor tanulmányt közöl ennek szellemében, de Schwartz Elemér és mások írásai is ezt a szellemet képviselik. Ugyanakkor az is tény, hogy az egykor vasi muraszombati járással kapcsolatban nincsenek ilyen jellegű közlemények a lapban, ellenben nagyon is jelen van a szlovén és a magyar nép kultúrájának közös vonásait hangsúlyozó számos írás, elsősorban magának Pávelnek a tollából.

8. Még sok más jellemvonást felsorolhatnánk, ha szét akarnánk feszíteni kereteinket. Ez azonban nem szándékunk. Ezért befejezőképpen még a folyóirat könyvkiadását

6 PÁVEL Ágoston: *Őrségi képek*. In: *Vasi Szemle*, 1936. 5–6. sz. 318–338.

7 ILLÉS Péter: Pável Ágoston. Az élmény, az irodalomtudós és az etnográfus konfliktusa. In: *Vasi Szemle*, 2003. 1. sz. 55–68.

említjük meg, amelyet Pável munkája szerves részeként már a kezdetektől elindított. A 10 év alatt kibocsátott több száz tétel legnagyobb része különnyomat a folyóiratból, de jónéhány terjedelmesebb, önálló kötet is van köztük, Gazdag Erzsi első verseskötetétől a folyóiratban folytatásokban megjelent, akár monografikus igényű munkákig.

Végezetül a gazdag Pável-irodalomból ki szeretném emelni dr. Gonda György mára elfeledett írását. Ő meglepően jól értette Pável személyiségét, jellemét. A centenáriumi Pável-konferencián, 1986-ban sok egyéb mellett arról szólt, hogy a magyar vidéken kit lehetne Pável Ágostonhoz hasonlítani – és nagyon találóan az erdélyi Kós Károlyt nevezte meg. Kós szintén polihisztnak mondható, ő is az első világháború után tért haza szülőföldjére, és – idézem – „Ő sem kapcsolta sorsát központi intézményekhez, vagy éppen a fővároshoz, (...) aki szintén vidéki volt, de nem a szó lekicsinylő (...) értelmében, és aki szintén intézményé, példává emelkedett, akit országosan is értékeink között kellett és kell számontartani.”⁸

Ahogy a tudományszervező Pável Ágostont is.

8 GONDA György: i. m. 67–72.